

אלה תולדות דובער

תולדות חייו, סיפורים ועובדות על הו"ח אי"א נו"מ
בעל מדות וכו' ר' דובער הי"ד, אח כ"ק אדמו"ר,
ערוכים על-פי הידיעות שהגיעו אלינו אודותיו עד עתה,
תוך השתדלות להעניק תמונה מקיפה ככל האפשר

יעקבסערינאסלאוו: סלוצקי משה אהרן,
שליענסקי אברהם דוד, שניאורסאן ישראל לייב,
נורארי' שמואל נרשון כאו"א 18 ק"פ. שניאורסאן
דובער, מנחם מענדל, כאו"א 27 ק"פ. קארלונסקי
חיים 10 ק"פ. באקשט מרדכי 11 ק"פ. קאפלאן
ראובן 22 ק"פ.

מתאר ברשימותיו מז' באדר העת"ר, כי בשיחתו עם הרבי הרש"ב (שאצלו היה כבן-בית) נסבה השיחה אודות בנו ר' לוי יצחק ונכדו – הרבי. בין הדברים הזכר על דבר הנחת התפילין של הרבי (שהתקיימה בי"א באדר – חודש לפני י"א בניסן) ושביקש ש"יברך אותו [את הרבי] כ"ק שליט"א . . . והוא נער טוב בלימוד על דרך הפלגה, בעזה"י. ומוסיף הרב"ש: "בכלל הם נערים טובים הם השלושה בנים שלו יחיו. ולויק שי' מדריכם בדרך התורה ועבודה, והולכים בדרך הישר והטוב".

בגליון הילדים "האח" מט"ו סיון אעת"ר, שיצא לאור בליובאוויטש, מצוין כי הרים תרומה עבור תלמידי התמימים, על סך 27 קופיקות. סכום זהה לתרומת אחיו הגדול – הרבי.

המבדיל בין קודש לחול

ר' דובער היה ידוע⁵ כעילוי ובעל כשרונות רב-גוניים, אף בחכמות חיצוניות. על גודל התמדתו מתואר⁶, כי עוד בהיותו ילד אמו הייתה צריכה להפסיקו מלימודו על מנת שיאכל. כמוֹכן היה מוסמך לרבנות⁷. השמועה מספרת כי בבחורות שהה אצל כ"ק אדמו"ר מהורש"ב שחיבבו וקירבו מאד⁸.

ידיד-נעוריו של ר' דובער, מר ישעיהו

6. ר' נחום גולשמיד.

7. מר שר מצ"ן "דומני", ביחס לסמיכה לרבנות. אם כי – מוסיף מר שר – הרבי ודאי היה נקרא "רב צעיר".

8. ע"פ עדות הרב אריה לייב קפלן ע"ה.

הו"ח אי"א נו"מ בעל מדות וכו' ר' דובער¹ הי"ד, אח כ"ק אדמו"ר, נולד בניקולייב בג' כסלו תרס"ה², כבן השני לרבי לוי יצחק והרבנית הצדקנית מרת חנה. היה זה עדיין בשנים בהם היה רבי לוי יצחק סמוך על שולחן חותנו – הרב מאיר שלמה ינובסקי, רב העיר ניקולייב. בשנת תרס"ט, עברה המשפחה להתגורר בדנייפרופטרובסק (אז יקטרינוסלב), שם נתמנה רבי-לוי יצחק לרב העיר.

בימי ילדותו למד ב'חדר' החסידי המקומי. ב'חדר' זה היו שתי "כיתות" כשמלמד אחד מופקד על שתיהן. בכיתה הגבוהה למד תלמיד אחד, הלא הוא כ"ק אדמו"ר. ואילו בכיתה הנמוכה למדו שאר הילדים ובתוכם ר' דובער³ – שכונה 'בערל' – ואחיו הצעיר ר' ישראל אריה ליב.

הרבי סיפר⁴ כי המלמד נשכר עבורו ועבור שני אחיו ר' דובער ור' ישראל אריה ליב, ע"י אביו, שאף הקדיש עבורו חדר בביתם, בכדי שהילדים יוכלו ללמוד מאורח חייו ומהתנהגותו האישית. לכל אחד מהבנים היה ארון ש"ס משלו⁵.

סבו – ר' ברוך שניאור שניאורסאהן

1. כן נקרא, "דובער" וכן מצ"ן הרבי את שמו בכמה מקומות. אמנם ראה לקמן בתצלום מהגהות הרבי על תולדות לוי יצחק שכותב "דוב בער" בשתי תיבות. ואולי זהו כיון שמלכתחילה כך כתב הסופר.

2. ע"פ רישום פנקס הקהילה בניקולייב.

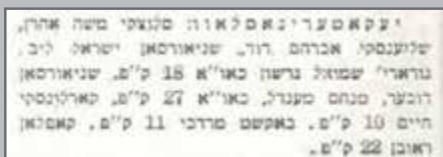
3. ע"פ עדות ר' נחום גולשמיד.

4. בצל החכמה ע' 29.

5. על פי עדויות מר ישעיהו שר.

מסופר שבעת החתונה פנה ר' שמואל, אחיו של ר' לוי יצחק אליו אמר: "דו האסט זייער שיינע מעבל" [= יש לך 'מעבל' (רהיטים) יפים מאד] כשכוונתו לשלשת בניו של ר' לוי יצחק; הרבי - מענדל, בערל - ר' דובער, לייבל - ר' ישראל אריה ליב...

בשנת תרפ"ב, נסע ר' דובער לחרקוב, על מנת להיוועץ ברופאים בשל חולי ממנו סבל. לנסיעה זו התלוו אביו ר' לוי יצחק ואחיו - הרבי. ובשנת תרפ"ד נסע עם הרבי בלבד. הרבי ניצל את שהותו בחרקוב לביקור בישיבת תומכי תמימים בעיר. מתואר כי

תרומתו של ר' דובער לתלמידי התמימים

ג' כסלו

כפי שצוין, ג' בכסלו הוא יום הולדתו של ר' דובער. עובדה מעניינת היא שלאורך השנים נהג הרבי לציין את תאריך זה ב'פתח־דבר' לספרי קה"ת (כידוע, את מקום התאריך בפתח דבר, היו משאירים ריק, והרבי הוא שהיה מציין את התאריך). ולדוגמה: מפתחות לספר התניא - תשי"ד, תניא עם לקוטי פירושים - תשל"ה, הספר דרך אמונה - תשמ"ח, הוצאה שניה של לקוטי שיחות חלק ט"ז - תש"נ, ועוד. רק בשנים האחרונות כשנתפרסמו רשימות הרבנית ופנקס הקהילה בניקולייב נודע פשרו של תאריך זה...

שר, סיפר: "פעם ישבנו ושוחחנו ליד השולחן, ועל השולחן היו מונחים מסכתות וספרי יראים, ומה שהפתיע אותי הפעם הוא: אני הנחתי בלי משים ובהיסח הדעת את כרך שיריו של ביאליק עמו הצטיידתי, על אחד מספרי הקודש, כשבו ברגע, בריל [ר' דובער], שהשתתף בשיחה, הסיר את ספר השירים ושמך בצד, משל - אין לערב ספרי־קודש בספרי־חול".

רועה את אחי

בחורף תרפ"ט, כאשר רדיפת הדת של אנשי היבסקציה התגברה, נאלצו תלמידי ישיבת תומכי תמימים בנעוול לגלות. קבוצה מהישיבה הגיעה לדנייפרופטרובסק. הללו קבעו את מושבם בבית הכנסת ושם ישבו ולמדו. כאשר הגיעו לעיר היה זה ר' דובער שקבל את פניהם ודאג לכל צרכיהם באכילה שתיה ולינה.

שהותם בעיר עוררה בעיה כספית, שכן היה צורך לדאוג לכלכלתם ולפרנסת המלמדים. ר' דובער נרתם למשימה והתעסק בזה.

ר' שלום וילנקין, בנו של רש"ז וילנקין - ה'מלמד' של הרבי - סיפר כי זוכר הוא את ר' דובער מגיע לביתו על־מנת להיוועץ עם אביו, כשלכל אורך השיחה לא מרבה לדבר. לבסוף היו השניים כותבים דו"ח ומחליטים על אופן הפעולה בעתיד.

שיינע מעבל

כידוע, נבצר מהוריו של הרבי מלהשתתף בחתונתו, והם חגגו את שמחת נשואי בנם בדנייפרופטרובסק.

אז מבעיות בריאות ולא יכל להצטרף לאמו. הוא נשאר בדניפרופטורובסק, לצד ידידים ומכרים.

בשלהי תש"א, כאשר נכנסו הנאצים לעיר, שהה ר' דובער בבית הרפואה בעיירה "איגרען" הסמוכה לעיר. אחד האנשים שהיה אתו בימיו האחרונים סיפר כי כל העת ישב ר' דובער ועסק בלימוד ובתפילה.

הנאצים ימ"ש אספו את כל השוהים במקום. תחילה הפרידו בין היהודים לשאינם. את היהודים אספו לבור גדול ושם - - הרגום הארורים, רח"ל.

אחד מעדי הראיה שעבדו בבית הרפואה סיפר כי הוא זוכר שאחד היהודים היה עטור בזקן וחבוש כיפה לראשו, ונראה שהיה זה ר' דובער.

ה' יקום דמו הקדוש.

תאריך היארצייט

יום היארצייט המדויק אינו ידוע, על פי אחת העדויות היה זה בחורף תש"ב.

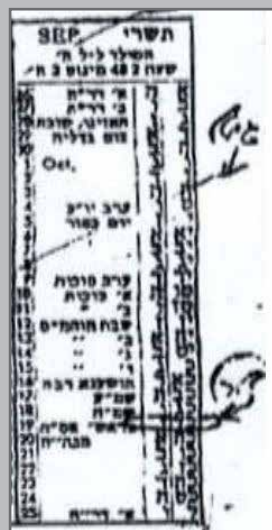
הרבי נהג לומר קדיש מדי שנה בכ"ד תשרי, ככל הנראה זהו אינו יום היארצייט המדויק של ר' דובער אלא היום אותו קבע הרבי. הדבר ידוע כיון שבלוח שנה משנת תש"ז, ציין הרבי את כל התאריכים בהם אמר קדיש וליד התאריך כ"ד תשרי כתב "בערל". בכ"ד תשרי תש"נ, לאחר תפילת ערבית אמר הרבי שיחה על המשניות הנהוגות להיאמר ביארצייט, כשהוכנסה השיחה להגהה ציין הרבי שזהו יום היארצייט של סבתו מרת רחל ינובסקי הי"ד. כמו כן, נמצא פתק בכת"ק בו מציין הרבי חלק מהתאריכים בהם אמר קדיש וליד

בביקורו בשנת תרפ"ב שוחח הרבי עם תלמידי התמימים ואילו אביו רבי לוי יצחק דיבר אז עם המשפיע ר' יחזקאל פייגין. כמו כן ידוע כי בביקורו של הרבי בשנת תרפ"ד ביקר הרבי בישיבה נוספת שהייתה בעיר - שם היה 'אוצר הספרים' גדול. בישיבה זו למדו טובי העילויים של המתנגדים, והם שוחחו עם הרבי בלימוד למשך שעה ארוכה. עד שנפוצה השמועה ש"בנו של הרב מיקטרינוסלב בקי בש"ס ובפוסקים"...

על ביקורו זה של הרבי מצויין בשלשת היחס (שהוגהה ע"י הרבי): "תרפ"ב - מבקר בישיבת תומכי תמימים בחארקאו (וכן בתרפ"ד)".

על קידוש ה'

בשנת תרצ"ט, לאחר שנאסר ר' לוי יצחק ונשלח לגולה, הצטרפה אליו זוגתו הרבנית חנה. באופן טראגי היה עליה לעזוב את בנה ר' דובער שסבל

ציין
היארצייט
ביום כ"ד
תשרי
בכתב יד
הקדושה
של הרבי

זכרונות מיקטרינוסלב

מר ישעיהו שר, יליד העיר יקטרינוסלב, גדל בקרבת משפחת ר' לוי יצחק. להלן קטעים מזכרונותיו בהם מתואר גם ר' דובער הי"ד:

פעם סיפרתי למורי המהנדס על בני משפחת שניאורסון המוכשרים. יום אחד, לאחר השיעור, הגיש לי מורי זה נוסחא מתמטית קצרה, איזו משוואה, וביקש ממני להציעה לבנים אלה לפתרון. ואם יצליחו לפענחה ולפתרה, הוא, המהנדס, יפרסמם בין מורים באיניסטיט העירוני.

קיבלתי מידי את הנוסחא, דומני במטושטש שהיה לה לנוסחא יחס וקשר לתורת היחסות של א' איינשטיין. באותם ימים הדהדו שמו של איינשטיין ותורת היחסות בחלל העולם, ובמיוחד בין המשכילים והמעדנים. גם אני קראתי חוברת של הצרפתי פואנקרה בתרגום רוסי על תורה זו. עתה, משקיבלתי את הנוסחא, הזדרזתי מצידי והבאתי נוסחא זו למחרת לבני שניאורסון.

הללו ניגשו אל המלאכה, הצטיידו בעטים ונייר, והסבו במרץ אל השלחן, שלשתם כאחד, והחלו במלאכת פתרון נוסחא זו, כל אחד לטעמו, כל אחד כיד שכלו המגעת, כפי יכולת הסגנון והניסוח שלו. בחדר השתרר שקט ומתח ניכר בפני כל אחד מן הפותרים. ואם זכרוני אינו מטעיני, הרי עוד באותו ערב מסרו לי שלשת הבנים את גיליונות פתרוניהם, וכך החזרתי אותם למחרת למורי המהנדס.

כל הפתרונות היו מדויקים ונכונים, אולם הניסוח הקצר והמתומצת ביותר יצא מידי הבכור מ"מ הרבי מלובביץ' דהאידיא. מובן מאליו שהבנים המוכשרים לא היה להם ענין כלשהו בפרסום שמם שהבטיח מורי. מה שגירה אותם ומה שעורר את סקרנותם הוא האתגר להתמודד בעייה מתמטית כזו או אחרת. ואת זאת הוכיחו מעל כל ספק.

זכורני, שכלל בן היה ארון ש"ס משלו, לכולם היתה כבר, דומני, סמיכות לרבנות, אבל רק מהגדול, הבכור שבהם, נקרא "רב צעיר". הוא היה בעל גובה בינוני ורזה, עור פניו לבן ועדין, מכוסה זקן שחור המעטרהו מסביב. ממש אברך משי. הבן האמצעי, בריל, פנים מלאים יותר, זקנו צהוב, גם הוא מוכשר ומבריק. והצעיר שבהם, כזכור לי, גם הגבוה בהם, לייבל, גם הוא כבר בעל חתימת זקן קטיפה, שעדיין לא עטף ועטר את הסנטר כולו.

גם אם בנים אלה הם בני שניאורסון, גם הם נזקקו למנת־משחק ככל ילד ונער.

שוב עולה בזיכרוני יום אחד מימי אביב. השלג הפשיר ונמס, האדמה עוד טרם חרבה ויבשה לגמרי. השמש עלתה וחיממה את האוויר, אינני זוכר במדויק את היום בו נזדמנו אני [וחברי] יונה כסה בביתם בשעה שלפני הצהריים.

איך שהוא, נדברנו לצאת לשוה. ייתכן שהדבר נעשה בעידודם של הבנים, ואז התלבשו שני הבנים, לייבל ובריל, במעיליהם, ובין שולי המעילים שמנו את כלי המשחק הידועים והנהוגים אז בעירנו, ומה שידוע בארצנו כ"משחק הדודעס", וביחד יצאנו בשקט דרך המטבח, בה עבדה הטבחית שלהם, מבלי לעורר במיוחד את תשומת לבו. מגמתנו היתה, לטייל לגן המרוחק, גן־פוטיומקין, כדי להתפרק במקצת מן המתח הלימודי במשחק הדודעס הזה. התרשמנו מתעלולי הבנים, השקועים במשחק של ילדים רגילים כמונו.

התאריך "מוצאי שמחת תורה" (כ"ד תשרי) – מצויין: "א"ז [אמי זקנת] רחל" בלבד. ככל הנראה קבע הרבי את יום זה עבור שניהם, שכן הם היו באותו איזור ונהרגו באותו זמן – שואת יהודי אוקראינה.

במשך השנים לא נודע מקום קבורתו, וכפי המנהג – במצבת אחיו ר' ישראל אריה ליב, בבית החיים שבצפת, נכתב תחת שמו: "אחיו של הו"ח נוי"מ ובעל מדות דובער הי"ד". אך בשנים האחרונות, על פי מחקר ועדויות ברורות, נמצא מקום קבורתו – בקבר אחים גדול בעיירה איגרען, בה נרצח. במקום הוקמה מצבת זיכרון מיוחדת לזכרו של ר' דובער.

במכתב מכ"ג שבט תשד"מ כותב הרבי כמענה על שאלה אודות אמונה בה' נוכח מאורעות השואה האינזמה (בתרגום חפשי מאנגלית): ". . . ולכן בימים אלה של חשדות וחוסר אמון וכו', ובמיוחד ביחס לאדם שאינו מוכר אישית, ייתכן שמישהו יאמר: "אכן, מי שאינו מעורב רגשית, קל לו לתת הסבר 'אינטלקטואלי'..." ועליכן אולי יורשה לי לציין, שאני איבדתי בשואה בני משפחה קרובים ויקרים לי מאד – אח, בני דודים, ואחרים הי"ד".

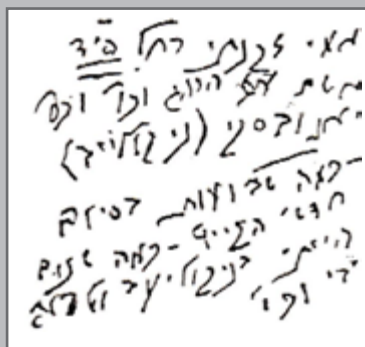
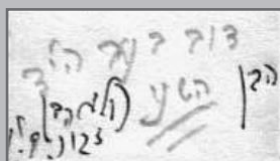
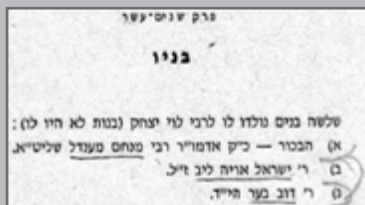
רשימת הרבנית

ברשימתה של הרבנית חנה מיום הולדתו מתארת הרבנית את קשיי הפרידה מר' דובער ואי הוודאות ממה שעלה בגורלו:

ג' כסלו תשט"ו

יום זה הוא עבורי יום שאני חשה

הגהות הרבי על הספר 'תולדות לוי יצחק'. בספר נכתבו בני הרלוי"צ כשר' דובער מופיע כבן הזקונים, הרבי תיקן זאת והוסיף: "דוב בער הי"ד הבן השני (ולא הבן זקונים!)".

קטע מהגהת שיחת קודש מכ"ד תשרי, בה מציין הרבי שזהו יום היארצייט של זקנתו.

פענוח הכת"ק: "אמי זקנת רחל הי"ד אשת א"ז הרה"ג וכו' וכו' יאנובסקי (ניקולייב).

- כמה שבועות בסיום חדשי הקייץ – כמה שנים הייתי בניקוליעב וטפלה בי וכו'"

חלושה יותר או משום שנשמעות ידיעות כי השלטונות מאשרים את יציאתן של מספר משפחות מרוסיה. מתעורר הרצון לדעת שמה חי הוא אי שם, ואם לא – מתי ואיך...

יודעת אני את כתובת המקום שהו שהה. בת ביתנו רחל היתה מסורה לו כאחות, וידידים טובים נוספים אמרו לי שישגיהו עליו. אני עצמי הוכרחתי לנסוע אל בעלי ז"ל, ולא היה ביכולתי לחשוב על שום דבר אחר, מלבד על חיפוש אמצעים להציל אותו, את בעלי.

בשנת 1941, כשהייתי במוסקבה, בביתו של אחד ממכריו מיקטרינוסלב, וויטקין שמו, שהזמין אותי אליו – נכח בשעת מעשה אחד ממכריו, וסיפר לו בנוכחתי שמעק, אשתו של זעליג גרליק, ביקשה ממנו אם יוכל לברר היכן נמצאת הרבנית מיקטרינוסלב (השארתי אצלה סכום כסף לא גדול ודברים נוספים לפני עזיבתי את יקטרינוסלב).

הכרח לחלוק עם מישהו, ולמרבה הצער – אין לי עם מי. אני יכולה לעשות זאת רק עם בני שליט"א, אבל אינני יכולה לדבר עמו על כך. אני סבורה שגם הוא זוכר את היום.

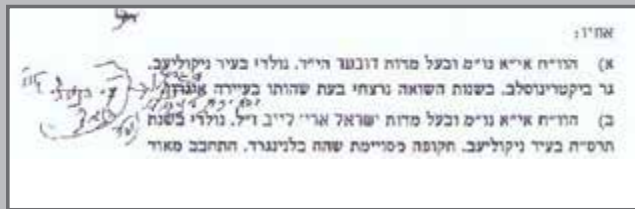
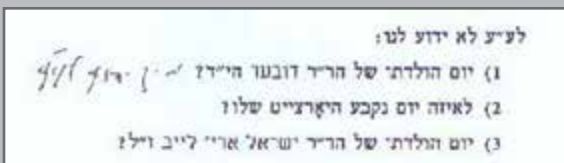
ג' כסלו הוא יום־הולדת של בני האמצעי. בשנת 1941 הגיעה אלי ידיעה ממנו, אבל על הנעשה עמו מאז ואילך אינני יודעת דבר. באותה עת שהה ביקטרינוסלב (עכשיו דניפרופטרובסק).

עז רצוני לכתוב משהו בעניין זה, בתקווה שיוודע לי משהו, אבל אינני יודעת אם כדאי שאעשה זאת. אולי עם הזמן תימצא הדרך להשיג את המידע.

לא להזכיר זאת כלל – לא יכולתי, אבל אני חשה שאל לי להאריך בכך, בשל מצב בריאותי. יהי רצון שיבואו ישועות על ישראל ושלא נדע דבר רע.

בשנה זו עבר עלי יום ג' כסלו בצורה קשה בהרבה מהרגיל. אינני יודעת מה הסיבה לכך, אם משום שבריאותי

בעת עריכת תולדות הרבי המורחבות במהדורת תש"נ הופנו שלוש שאלות אלו לרבי. מענה הרבי היה: "אין ידוע לע"ע".

מהגהות הרבי על תולדות אחיו בספר היום יום. הרבי תיקן מ"איגרונ" ל"איגרען". ציין כי נרצח "ע"י שלטון הנאצי". והוסיף "בסמיכות ליעקאטרינוסלוב".

בערל. אבל בשום אופן לא ניתן היה לשוחח על כך, משום שבאותה עת הכל היו טורדים במחשבה מה לעשות בקשר אלי.

נו, כתבתי די. הבה נקווה שה' יורנו את הדרך הנכונה.

כשסיפר זאת - נבהלו הנוכחים, וכבר רצו שאצא מהבית מהר ככל האפשר, הם החלו לחשוך באותו אדם שסיפר זאת שמא יש לו כוונה בלתי רצוי' בכך.

אותה אשה - מעק - הבטיחה לי שמפעם לפעם תבוא לבקר אותי, את

"דובער שליט"א"

הרב לוי יצחק שי' גרליק ורעייתו מרת חנה, נקראו עלידי הוריהם על שם הוריו של הרבי - רבי לוי יצחק נ"ע והרבנית חנה נ"ע. בשנת תשמ"ו, כשנולד בנם הראשון, נקרא ישראל ארי' ליב. כשנולד בנם השני, בשנת תנש"א, הסתפקו ההורים האם לקראו דובער, על שם אחיו של הרבי, מפני הסיבות הבאות:

א. אחיו של הרבי נהרג במלחמה כבחור צעיר, פרטים הנידונים בהרחבה בספרים, האם נותנים שם אחריו. ב. לא היתה ידיעה ברורה מה שמו המלא של אחיו השני של הרבי, שנקרא רק בקיצור - 'בערל', ואולי היה לו שם נוסף. הם הכניסו את הפתק אל הקודש פנימה, ולאחר כמה שעות זכו למענה המיוחד והקדוש:

"דובער שליט"א. אזכיר עה"צ".

כ"ק אדמור' שליט"א

זכינו ושנינו נקראים ע"ש הוריו של כ"ק אדמור' שליט"א.

בננו הראשון נקרא שמו בישראל - ישראל ארי' ליב (בן לוי יצחק וחנה).

בשבוע זה נולד בננו השני למיט ורצינו לקרותו ע"ש אחיו השני של כ"ק אדמור' שליט"א, אמנם, לא ראינו אף אי נוהג כן (עד עכשיו), וגם איננו יודעים הטעם.

וחנו בזה לשאול איך להתנהג - לנח"ר כ"ק אדמור' שליט"א.

איך שיהי' - ייקרא הילד ע"ש א' מקרובי משפחתו של כ"ק אדמור' שליט"א.

לוי יצחק בן בתי
חנה בת לאה
ישראל ארי' ליב בן חנה
רחל בת חנה
חיה מושקא בת חנה